

welzijnszorg vzw
samen tegen armoede

huis
van de **mens**
is vrijzinnig humanistisch

ISLAMIC RELIEF
Voor een zorgzame wereld

CHRISTIAN ACTION WITH THE WORLD'S POOR

Stilstaan bij armoede

Inhoud

Inhoud.....	2
Doelstellingen	3
Competenties ILD en ILS.....	3
Beschrijving project.....	3
Vooraf	3
Schema les 1 tot les 4: een overzicht.....	4
Les 1: iedereen anders	5
Les 2: uit de armoede weg geraken?!.....	11
Les 3: de rijke en de arme tafel	14
Les 4: samen tegen armoede	15
Doelstellingen volgens de verschillende leerplannen LBV	18
Bijlagen: een overzicht	23

De bijlagen en de werkmap leerlingen tref je in een aparte map op <http://www.everyoneweb.com/nascholinglbv>.

PROJECT: Stilstaan bij armoede

Doelgroep: tweede graad

Planning: vier lestijden

Doelstellingen

Het conflict van onrechtvaardigheid herkennen dat zich voordoet in verband met armoede in eigen leefwereld en in de grote wereld.

Weergeven hoe de vicieuze cirkel van armoede tot stand komt en mensen in armoede blijft vast zetten, en hoe deze kringloop gedeeltelijk doorbroken kan worden.

Aan de hand van actuele informatie met elkaar van gedachten wisselen over situaties van armoede.

De inspiratie en de werking leren kennen van een aantal organisaties die levensbeschouwingen opzetten in de strijd tegen armoede.

Doelstellingen bij de verschillende leerplannen LBV: zie pagina's 18-22

Competenties ILD en ILS:

2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 23.

Beschrijving project

De armoedeproblematiek samen verkennen en in klas beleven, dat is de opzet van deze module.

Eerst ontdekken we hoe we vaak bevooroordeeld zijn en hoe we een aantal factoren van armoede kunnen beschrijven.

Vervolgens leren we de kringloop van blijvende armoede kennen en gaan we op zoek hoe die doorbroken kan worden.

Nadien ontdekken we via een belevenismoment situaties van rijkdom, armoede en onrechtvaardigheid.

Tot slot stellen de verschillende levensbeschouwingen een aantal organisaties en initiatieven voor die zich bezig houden met armoedebestrijding. Hierbij komt ook hun motivatie en inspiratie aan bod.

Vooraf

- Deze module bestaat uit vier lestijden van 50 minuten.
- Op het einde van de module kunnen leermeesters ervoor kiezen om aan een concrete actie tegen armoedebestrijding mee te werken of met de leerlingen zelf een initiatief op te zetten.
- Bij het ontwerp van deze module hebben vier leermeesters LBV hun medewerking verleend. Uiteraard kan men de nodige aanpassingen doorvoeren bij een groter of kleiner aantal collega's.

Schema les 1 tot les 4

Les 1 IEDEREEN ANDERS

Impuls 1 WIE BEN JIJ ? 15'

Didactisch impuls met foto's van kinderen en naamkaartjes waarbij de leerlingen ontdekken dat ze vaak vooroordelen hebben en vooronderstellingen maken, gebaseerd op uiterlijke of oppervlakkige kenmerken.

Impuls 2 SKETCH: Dina 15' en 15'

A. De leerkrachten acteren een sketch rond een situatie van kansarmoede in de vierde wereld.

B. Verwerking na de sketch d.m.v. richtvragen en gesprek.

Les 2 UIT DE ARMOEDE WEG GERAKEN ?!

Deze impuls geeft weer hoe de vicieuze cirkel van armoede tot stand komt en hoe die mogelijk kan doorbroken worden.

Les 3 DE RIJKE EN DE ARME TAFEL

De leerlingen leven zich in in een concrete situatie van armoede of rijkdom waarbij ze ofwel aan een rijk gedekte tafel ofwel aan een armoedige tafel plaats nemen.

Vraag-leergesprek als nabespreking.

Les 4 SAMEN TEGEN ARMOEDE

Impuls 1 ONTWIKKELINGSLANDEN (DERDE WERELD) EN VIERDE WERELD (HIER) 10'

Kennisaspect aanbrengen met begrippen: ontwikkelingslanden, derde wereld, vierde wereld, armoede, kansarmoede (zie Werkbundel leerlingen).

Impuls 2 AAN DE SLAG 20'

De leerkrachten stellen vanuit de verschillende levensbeschouwingen elk één organisatie voor die meewerkt aan armoedebestrijding.

Impuls 3 ZELFREFLECTIE 20'

Werkbundel leerlingen met een aantal concrete voorbeelden van armoedebestrijding (met krantenartikelen, foto's, logo's,...), zowel in de ontwikkelingslanden (derde wereld) als in de vierde wereld.

Eigen mogelijkheden en initiatieven bespreken.

Leden van de werkgroep: Nadia Bibari, Maria de Bom-Van Driessche, Emilia Geeraerts, Kristine Steppé, Renaat Paternoster, Hilde Mangelinckx en Gisèle Laureys

Les 1: iedereen anders

(1 lestijd) 50'

Impuls 1	WIE BEN JIJ?	15'
-----------------	---------------------	------------

Doelen

- Het mechanisme begrijpen achter vooroordelen en vooronderstellingen: meestal vormen we ons reeds een beeld van iemand vóór we hem of haar kennen.
- Een eigen mening of standpunt durven en kunnen herzien.

Lesverloop

- Vier lkr hebben elk een grote foto (bijlage 1) bij van een kind. Er zijn 4 kaarten (bijlage 2) met op elke kaart de voornaam van één kind.
- De lkr duidt een leerling aan die op basis van de voornaam de naamkaartjes bij de juiste leerkracht legt.
- De lkr duidt een andere leerling aan die op basis van een korte beschrijving (bijlage 3) de voornaam van de naamkaartjes bij de juiste juf mag leggen. Misschien zal de leerling de kaartjes laten liggen of nog veranderen.
- De lkr geeft aan elke leerling een naamkaartje aan een touwtje (bijlage 4); de leerling mag dit kaartje om zijn/haar hals hangen. De leerkrachten verspreiden zich nu over het lokaal en elke lkr leest nu de meer volledige persoonsbeschrijving (bijlage 5) voor van het kind wiens foto ze vast heeft. De lln mogen gaan staan bij de lkr waarvan ze denken dat die overeenkomt met hun eigen personage.
- De lkr draait dan de foto om uit de reeks attributenfoto's (bijlage 6) waarbij de lln een attribuut zien van het personage. De lln mogen nog van plaats verwisselen.
- Iedereen staat stil. De leerkrachten nemen 'hun' naamkaartje.
- Iedereen gaat zitten.

Korte nabespreking

Wie is er één of meerdere keren van plaats veranderd? Waarom? Wie bleef er altijd bij hetzelfde kind staan?

Het is niet makkelijk om te zien wie of hoe iemand is door enkel naar het uiterlijk te kijken. Ook wanneer men nog maar enkele dingen weet, blijft het moeilijk. Het is nodig die persoon stilaan beter te leren kennen.

Impuls 2	SKETCH: Dina	15' en 15'
-----------------	---------------------	-------------------

Doelen

- Doorheen de herkenbare ervaringen in het verhaal krijgen de leerlingen een beeld over armoede.
- De kinderen ontdekken dat armoede vele gezichten heeft.
- Een aantal factoren van armoede opsommen en kort beschrijven.
- Het onderscheid maken tussen levensnoodzakelijke, nuttige en overbodige levensaspecten uit hun leefwereld en hiervan voorbeelden geven.
- Ervaringen en gevoelens rond armoede ter sprake brengen.

- De leerlingen leren dat elk kind recht heeft op een levensstandaard die toereikend is voor zijn lichamelijke, geestelijke, intellectuele, morele en maatschappelijke ontwikkeling.

Lesverloop

A. De leerkrachten acteren een sketch	15'
--	------------

Lin = toeschouwers (twee leerlingen nodig om te figureren)

Lkr 1 = Dina

Lkr 2 = moeder Dina

Lkr 3 = licht, attributen, muziek, juf Dina

Lkr 4 = verteller

Alle gordijnen gaan dicht, lichten uit.

Verteller:	Dina zit op haar bed. De hele kamer is donker. Alleen een klein lampje brandt. Dina zucht diep...
Dina:	'Pff, wat zal het morgen worden? Waarschijnlijk een dag net als vandaag. Ik kijk er echt niet naar uit...'
Verteller:	Dina knipt verdrietig het lampje uit en kruipt onder haar deken, ze gaat slapen. In de kamer ernaast zien we haar mama. Ook zij ziet er niet echt gelukkig uit. Het lijkt wel alsof ze haar geldbeugel neemt...
mama Dina:	'O nee, we hebben maar 20 euro meer. En op onze rekening heb ik ook al niets meer. 20 euro, dat is alles wat we nog hebben. Hoe moet ik daar nu de rest van de week eten voor ons twee van kopen? Zo kan het toch niet langer. Dina heeft groenten en fruit en vlees nodig, gezond voedsel zodat ze goed kan groeien en niet ziek wordt. Maar dat is niet goedkoop allemaal, ik heb niet genoeg geld. Hoe moet ik dit nu toch oplossen?'
Verteller:	Dina's mama probeert een oplossing te bedenken.
mama Dina:	'Nee, dat kan ik niet doen. Misschien..., goh neen, want dan zit Dina altijd alleen thuis, stel dat er iets gebeurt! Misschien vind ik de oplossing als ik er nog eens een nachtje over geslapen heb.'
Verteller:	Dina's mama legt haar geldbeugel opzij, knipt haar lamp ook uit en kruipt onder haar deken. Maar ze kan de slaap niet vatten. Ze ligt na te denken en te draaien in haar bed. Dina's mama ligt lang wakker, en valt dan toch heel wat later in slaap.

Enkele gordijnen gaan terug open, aan de kant van de mama van Dina.

Verteller:	De volgende ochtend schrikt Dina's mama wakker. Ze heeft de wekker niet horen aflopen!
mama Dina:	'Hu, het is al licht, hoe kan dat nu? Ik had de wekker toch ingesteld op zes uur? Dan is het nu normaal toch nog donker? O jee, ik zie het al, de

wekker gaat niet meer, hij zal vast stuk zijn. Hoe laat is het al? Goh, al bijna acht uur en Dina moet om half negen op school zijn!’

Verteller: De mama van Dina springt haastig het bed uit en loopt naar de kamer van Dina en knipt het licht aan... maar... het licht gaat niet aan...

mama Dina: ‘Mmm, dat is vreemd, het licht springt niet aan. Zou de lamp kapot zijn? Nu ja, dat zijn zorgen voor later.
Dina, wakker worden meid, het is tijd om op te staan. De wekker was stuk en we zijn al zo laat. Komaan, opstaan!’

Verteller: Dina grommelt door de haastige drukte van haar moeder en kruipt nog dieper weg onder de dekens. Maar haar moeder trekt haar deken van haar af en trekt met een ruk de gordijnen open. Dan loopt ze terug naar Dina en neemt haar uit bed. Dina grommelt en grommelt.

Dina: ‘Zeg mama, maar ik heb grote honger. We kunnen toch nog wel een boterham eten hé, voor we vertrekken? En ik voel me zo plakkerig, ik heb een slechte droom gehad deze nacht en ben helemaal bezweet. Ik wil me ook nog even wassen.’

mama Dina: ‘Ja, goed dan, maar wel snel. Anders kom je weer te laat op school en de juf heeft dat niet graag.’

Verteller: Dina en haar mama lopen naar de keuken, waar... het licht ook niet werkt. Dina gaat met een slaapkop aan tafel zitten. Haar mama kijkt nadenkend naar de lamp en denkt: ‘Hier klopt iets niet’. Ze gaat naar de kast en neemt het brood. Dan gaat ze naar de koelkast om de boter te nemen en dan blijft ze verschrikt staan.

mama Dina: ‘Het lampje in de koelkast werkt ook al niet. En de boter is helemaal zacht! Hoe kan dat nu?
O nee, ik weet het al, ze hebben de elektriciteit afgesneden omdat ik de rekeningen al 3 maanden niet betaald heb. Dan is er ook geen warm water.’
‘Dina, ik heb slecht nieuws, ze hebben de elektriciteit afgesneden omdat ik de rekeningen al 3 maanden niet betaald heb. Daarom is er geen licht, werkt de koelkast niet en hebben we ook geen warm water. Je zal zachte boter op je brood moeten smeren en je met koud water moeten wassen. Maar o jee, dan kan ik ook geen kleren meer wassen...’

Verteller: De mama van Dina laat zich met een plof zakken op een stoel aan de keukentafel en stopt haar gezicht achter haar handen.

Dina: ‘Maar mama, hoe kan dat nu! Ik kan me toch niet met koud water wassen, het is winter! Dan bevries ik toch!’

mama Dina: ‘Ik weet het, Dina, het is niet leuk. Maar het is niet meer zo koud, het is al eind maart, je zal echt niet bevriezen.’

Dina: ‘Ja zeg, dan was ik me morgen wel. Ik heb geen zin om te veranderen in een ijsblokje!’

mama Dina: ‘Het is al goed, eet nu maar snel je boterham op. Dan kan je naar school’.

Verteller: Het is stil aan de keukentafel. Dina is boos omdat ze zich niet kan wassen met warm water en haar mama is volop aan het nadenken hoe ze de elektriciteit kan terugkrijgen. Dina wil de boter nemen om te

smeren, maar trekt een vies gezicht als ze ziet dat de boter helemaal zacht is en ze besluit dan maar om een boterham met jam te eten, zonder boter. De mama van Dina probeert ook te eten, maar ze krijgt geen hap door haar keel.

Als de boterham van Dina op is, snelt ze naar de badkamer om haar andere kleren aan te doen.

Dina verlaat het lokaal.

Plots hoort de mama van Dina een luide kreet!

Dina: 'Mama, waar zijn mijn propere kleren?'

mama Dina: 'In de kast, Dina, zoals altijd.'

Dina: 'Niet dus, de kast is leeg en al mijn vuile kleren liggen nog in de wasmand! Wat moet ik nu aantrekken?'

mama Dina: 'O ja, dat is waar, ik heb nog geen tijd gehad om te wassen. Tja, Dina, trek dan je kleren van gisteren maar aan.'

Dina: 'Ja maar mama, die waren vuil. Ik was gevallen op de speelplaats en mijn broek was helemaal vuil!'

mama Dina: 'Ja, Dina, dan zal je die vuile kleren nog eens moeten aandoen en stop nu met zeuren! Maak maar dat je snel klaar bent, we moeten dringend vertrekken! Ik ben zelf al hopeloos te laat voor mijn werk! Schiet op!'

Verteller: Dina stormt terug de keuken binnen met een boos gezicht, trekt haar vuile kleren aan en legt haar boekentas op haar rug. Haar mama neemt snel haar handtas en samen stappen ze snel naar school.

Dina en haar moeder lopen door het lokaal naar de andere kant.

Bij de school aangekomen wil de mama van Dina haar nog een zoen geven, maar Dina loopt boos weg.

Dina: 'Ohh, de bel is al gegaan, iedereen is al binnen. En nu moet ik ook al met vuile kleren binnengaan; iedereen zal me nu zo zien. Grrrr, waarom kan mama nu die elektriciteit niet betalen? Het is allemaal haar schuld!'

mama Dina: 'Dina is boos. Maar ik kan er ook niets aan doen. Ik ga nu al zo veel poetsen bij mensen en daar verdien ik niet zo veel mee. Toen Dina haar papa nog bij ons woonde was het gemakkelijker. Dan was er genoeg geld, maar toen was er altijd ruzie. Daar kon ik niet meer tegen! Nee, nu is het beter. Alleen, ik moet gauw aan geld zien te geraken om die rekeningen te kunnen betalen. Maar nu moet ik eerst en vooral zien dat ik niet nog veel later op mijn werk kom.'

Verteller: Terwijl Dina boos naar de klas stapt, gaat haar mama verdrietig weg.

Het licht gaat aan.

Als Dina in de klas komt, kijkt haar juf haar vragend en een beetje boos aan.

Juf Dina: 'Weeral te laat, Dina. Ga maar gauw zitten. We zijn al begonnen zonder jou.'

Verteller: De kinderen uit haar klas bekijken haar vreemd. Sommige kinderen fluisteren iets, er klinkt gegiechel. Dina gaat stilletjes op haar plaats zitten.

Twee leerlingen mogen figureren.

Kort daarna begint het buurmeisje van Dina haar neus op te trekken. Ze snuffelt wat in de richting van Dina, trekt een vreemd gezicht en gaat dan wat verder van Dina zitten. Dina merkt het en wordt verdrietig.

Zo zit Dina in de klas tot de speeltijd.

De bel gaat.

Verteller: De andere kinderen spurten naar buiten, Dina loopt er achteraan.

Klasgenoot: 'Hé Dina, je ruikt echt niet fris!'

Verteller: De andere klasgenootjes die er bij staan lachen erom.

Twee leerlingen figureren.

Dina voelt haar tranen opkomen en loopt naar het toilet. Daar is gelukkig niemand. Ze gaat op het toilet zitten en begint te snikken.

Alle lichten worden aangestoken, de gordijnen gaan open.

B. Verwerking na de sketch

15'

- Een leerling mag een kaart trekken uit een waaier kaartjes (bijlage 7) met daarop de vragen, waarop er altijd minimum twee mogelijke antwoorden zijn.
- We inventariseren de twee of drie belangrijkste antwoorden en schrijven deze op een bordje. Elke lkr mag één bordje vasthouden en gaat staan op een bepaalde plaats in het lokaal.
- Elke leerling heeft een rode en groene kaart, en steekt die kleur in de lucht waarvan hij of zij vindt dat dit antwoord best past bij de vraag.
- Korte nabespreking per vraag.

Richtvragen

- Vind je dat Dina gelijk heeft om boos te zijn op haar moeder?
- Waarom is er geen geld genoeg in het gezin van Dina?
- Hoe merk je dat Dina niet alleen boos, maar ook verdrietig is?
- Waarom voelt Dina zich zo?
- Hoe denk je dat haar mama zich voelt?

- Welk gevoel roept dit verhaal bij je op? Maakt het je blij, droevig, boos,...?

Gesprek

Voer met de leerlingen een open gesprek over volgende vragen en beperk het gesprek niet tot materiële rijkdom en armoede.

- **Wanneer ben je arm? Wanneer ben je rijk?**
 - ✓ als je samen met je broer of zus op één kamer slaapt?
 - ✓ als je een eigen tv op je kamer hebt?
 - ✓ als er geen geld is voor een schooluitstap?
 - ✓ als je niet elk jaar een nieuwe boekentas krijgt?
 - ✓ als het bij je thuis heel gezellig is?
 - ✓ als er thuis geen geld is om op vakantie te gaan?
 - ✓ als je vaak lekker geknuffeld wordt?
 - ✓ als je soms kleren van je oudere zus of broer moet dragen?
 - ✓ als je veel familie en vrienden hebt?
 - ✓ als je veel weet?
 - ✓ als je altijd meteen het nieuwste speelgoed krijgt?
 - ✓ als er geen verse groenten en fruit kunnen gekocht worden?
 - ✓ als je twee keer per jaar met vakantie gaat?
 - ✓ als de wasmachine stuk is en niet kan vervangen worden?
 - ✓ als iemand waardeert wat je doet?
 - ✓ als je een grote tuin hebt om in te spelen?
 - ✓ als mama of papa werkloos zijn?
 - ✓ als je veel ziek bent?
 - ✓ als je merkkledij draagt?
 - ✓ als je mensen hebt die je graag zien?
 - ✓ als je geen zussen of broers hebt?
- **Wat heeft ieder gezin nodig om goed te kunnen leven?**

Armoede heeft vele gezichten. Je bent niet arm omdat je niet zoveel kleren hebt als je vriendje, of omdat je geen tuin hebt om in te spelen,... Armoede situeert zich op vele vlakken tegelijkertijd: het heeft én met **werk** (arbeid, inkomen) én met **weten** (onderwijs, diploma, kennis) én met **welzijn** (gezondheid, vrije tijd) én met **wonen** (gezonde woning) te maken.

Elk kind heeft recht op een levensstandaard die toereikend is voor zijn lichamelijke, geestelijke, intellectuele, morele en maatschappelijke ontwikkeling.

Les 2: uit de armoede weg geraken?!

(1 lestijd) 50'

Doelen

- Weergeven hoe de vicieuze cirkel van armoede tot stand komt en hoe die doorbroken kan worden.
- Mogelijke uitwegen aanbrenen die zij zelf als kinderen of later als volwassenen kunnen gebruiken in de strijd tegen armoede.

Lesverloop

- De lkr verdeelt de lln in vier groepjes: door nummers uit te delen of naamkaarten te gebruiken van impuls 1 uit les 1 (bijlage 2).
- De lln gaan in hun respectievelijke groep zitten; ze kiezen zelf een kapitein die het woord mag voeren. Per vraag komt er een nieuwe kapitein, nl. de leerling die links van de vorige kapitein zat.
- De lkr vraagt de lln:
 - Wat heb je nodig om gelukkig te zijn? De lkr toont enkele beelden (prenten/foto's) waarbij we met de lln een gesprek voorzien over hun basisbehoeften (bijlage 8). De lln hebben als groep een rode en groene kaart; ze steken de groene kaart op als het beeld iets laat zien dat je écht nodig hebt om gelukkig te zijn; anders steken ze de rode kaart op. De antwoorden worden even in klas onderling besproken.
 - Stel dat Dina of haar mama heel erg ziek wordt. Stel dat er een schooluitstap is waarbij iedere ouder 20 euro moet betalen. Wat zou er dan gebeuren?
- We gaan even verder in op de kringloop van de armoede (bijlage 9). De lkr heeft deze stap/dit gesprek op een groot blad met een cirkel voorzien. De lkr begint bij de woordkaart 'een gezin met problemen' (bijlage 9). De foto's met velcro brengt de lkr geleidelijk stap voor stap op de cirkel bij de woordkaarten aan. Zo komt de hele vicieuze cirkel van de armoede zichtbaar.

- Wat zou een mogelijke 'uitweg' kunnen zijn voor Dina en haar mama?
- Per woordkaart mogen de IIn in groep overleggen en nadien hun groepsantwoord geven.
- **Werkbundel p. 1:** 'Kan jij de vicieuze cirkel van armoede aanvullen?'
Deze bladzijde vullen de IIn aan met eigen woorden.
Volgende elementen komen in de cirkel van armoede aan bod:
 - onvoldoende inkomen
 - ongezonde en weinig gevarieerde voeding
 - slechte en ongezonde huisvesting
 - vaak ziek en dure geneesmiddelen
 - gezinnen met problemen
 - weinig en/of onaangepast onderwijs
 - geen, gevaarlijk of minderwaardig werk

De vicieuze cirkel van armoede in ontwikkelingslanden (info)

Een vicieuze cirkel is een kringloop van oorzaak en gevolg. Een vicieuze cirkel van armoede is ook zo'n kringloop. Je bent arm -> daarom moeten kinderen al snel aan het werk -> kunnen ze niet naar school -> leren ze niet wat nodig is om goed werk te krijgen -> krijgen ze slecht betaalde banen -> blijven ze arm -> kunnen hun kinderen niet naar school -> enz.

Je bent arm als je te weinig verdient om van te leven...

Daardoor kun je niet voldoende eten kopen om gezond te blijven. Je raakt ondervoed of lijdt zelfs honger. Of je moet genoeg nemen met de goedkoopste etenswaren. Daardoor eet je te vaak hetzelfde. Je krijgt niet alle vitaminen en andere voedingsstoffen binnen die je nodig hebt om gezond te blijven. Daar kun je erg ziek van worden.

Ook kun je geen woning betalen waar je gezond en comfortabel in kunt leven. Je woning heeft geen kranen waar water uit komt. Water om te drinken, te wassen en te koken moet je dus in de buurt zoeken. Vaak zitten er ziektekiemen in waar je diarree of een andere ziekte van kunt krijgen.

Er is geen elektriciteit. Je moet je behelpen met een olielamp of een kaars. De was moet met de hand worden gedaan. Dat kost veel tijd. De woning lekt als het regent. Er is geen aansluiting op gas. Om te koken en je woning te verwarmen heb je een olie- of houtkachel nodig. Die geeft rook af. Boven wijken waar veel arme mensen wonen, hangt vaak veel rook van kachels. Daar worden de wijkbewoners vaak ziek van.

Als je ziek bent, kun je niet naar een dokter en je kunt geen medicijnen halen. Daar heb je geen geld voor. Dat is wel nodig, want een verzekering tegen ziektekosten is er niet. Of die is niet te betalen. Daardoor kun je vaak niet beter worden. Een prik tegen mazelen of een andere besmettelijke ziekte kan er ook al niet af. En naar een ziekenhuis gaan als dat echt nodig is, kun je eveneens vergeten.

Arme mensen hebben geen geld om schoolboeken te betalen voor hun kinderen en andere zaken die ze op school nodig hebben. Ze moeten van school of krijgen niet eens de kans om naar school te gaan. Goed leren lezen en schrijven is er voor hen niet bij. Toch kunnen ze er niet van buiten als ze later willen gaan doorleren of werken.

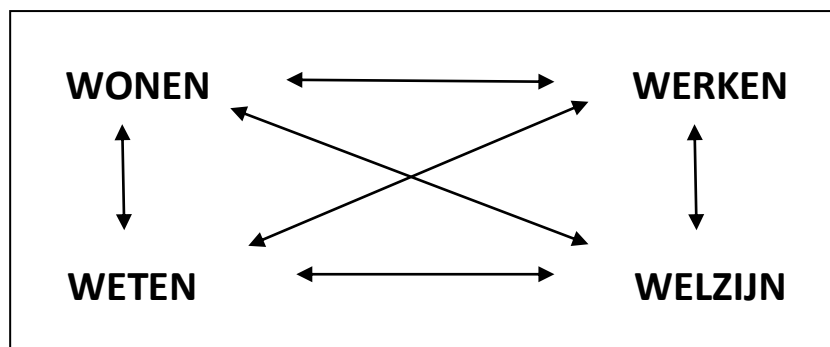
Zonder school en zonder goede gezondheid kun je moeilijker je geld verdienen. Je krijgt de slecht betaalde banen en daardoor verdien je te weinig om uit de armoede te komen. En ga zo maar door. Dat is een cirkel waar je niet uitkomt, een *vicieuze* cirkel. De vicieuze cirkel van armoede.

Bron:

http://www.cmo.nl/vnarena/index.php?option=com_content&view=article&id=172&Itemid=133

De vicieuze cirkel van armoede bij ons in het Westen (info)

Bij ons in het Westen spreekt men van de 4 'W's, factoren die op elkaar ingrijpen en ervoor zorgen dat mensen uitgesloten worden, kansarm zijn: werken, wonen, weten, welzijn.

Het financiële is een zeer belangrijk aspect van kansarmoede, maar het is niet het enige aspect. Het gaat om meer dan dat. Het gaat om het niet hebben van werk, als gevolg daarvan geen inkomen hebben, niet kunnen profiteren van onderwijs en cultuur, geen goede huisvesting hebben,...

Bron: handleiding LOPKE, een didactisch pakket om te werken rond kansarmoede in de klas. Een publicatie van CEGO – Expertisecentrum voor Ervaringsgericht Onderwijs.

Les 3: de rijke en de arme tafel

(1 lestijd) 50'

Doelen

- Zich inleven in een situatie van rijkdom of van armoede.
- Het conflict van onrechtvaardigheid herkennen dat zich voordoet in verband met armoede in eigen leefwereld en in de grote wereld.

Lesverloop

- De lkr heeft een zakje of doosje met kleurstrips. Er zijn 1/3 lichtgekleurde en 2/3 donkergekleurde strips. De lln trekken bij het binnenkomen van het lokaal een kleurstrip uit een ondoorzichtig zakje en worden dan door een andere lkr begeleid naar hun tafel.
- De leerkrachten hebben op voorhand één tafel mooi versierd en voorzien van lekker eten en drinken, zelfs van snoepgoed, alles in overvloed. Bovendien staan er op deze tafel mooi gekleurde bordjes, glazen, servetjes,... Daarnaast zijn er nog twee tafels die niet versierd zijn en waar slechts een kan met water en een schaal met beschuit (of brood) staat, eventueel ook wat gekookte rijst in een kommetje, net genoeg voor elk kind. Op deze tafels vind je enkele oude bordjes, gebroken kopjes, oude glazen,...
- De lln die een lichtgekleurde strip hebben getrokken, mogen gaan zitten aan de rijk versierde tafel. De andere kinderen, met de donkergekleurde strip, moeten plaatsnemen aan de andere twee tafels.
- Een lkr maakt duidelijk dat de kinderen nu zelf mogen doen wat ze willen, behalve met het eten gooien en elkaar besmeuren.
- De leerlingen mogen ongeveer 10 minuten samen aan tafel zitten, overleggen, eten en drinken (zonder tussenkomst van de lkr).
- De lkr wachten af en gaan slechts heel gedeeltelijk in op wat de lln vragen of zeggen. De lkr kan bv. antwoorden: 'Doe wat je denkt dat goed is.' Bepaalde krasse uitspraken van de lln schrijft de lkr op een kaartje.
- Vraag-leergesprek als nabespreking
 - Je kan in het leven meestal niet zelf kiezen of je in armoede of rijkdom opgroeit.
 - Het is fijn als een rijkere iets deelt met een armere.
 - Als de rijkere alles voor zichzelf houdt, kan dat heel erg worden voor de armere: het kan bij de arme leiden tot opstand, strijd, ziekte, overlijden,...
 - De drie tafels symboliseren de wereldbevolking: ongeveer 1/3 van de bevolking kan in rijkdom leven; 2/3 leeft met armoede en tekort.
 - Heb jij zelf al situaties meegemaakt waarin jij je rijker of armer voelde dan anderen? Vertel. Wat was het gevolg?
 - Leerlingen confronteren met de 'krasse uitspraken' die tijdens de maaltijd genoteerd werden.
- Persoonlijke schriftelijke verwerking en daarna klasgesprek: [Werkbundel p. 2: De rijke en de arme tafel](#).
 - 'Schrijf in de ballonnen hoe jij je voelde tijdens het tafelmoment.'
 - Wat hebben jullie in dit tafelmoment ervaren?
 - Wat was jouw gevoel daarbij?
 - 'Waar wil jij werk van maken in de toekomst?'
 - Waarmee willen wij in de toekomst rekening houden?
 - Waar wil ik zelf werk van maken in de toekomst?

Impuls 1	ONTWIKKELINGSLANDEN (DERDE WERELD) EN VIERDE WERELD (HIER)	10'
-----------------	---	------------

Doelen

- De begrippen 'ontwikkelingslanden (derde wereld)', 'vierde wereld' en 'kansarmoede' kennen en deze termen kort kunnen toelichten.

Lesverloop

- De lkr toont twee bladzijden met daarop de cijfers 3 en 4 in het groot (bijlage 10). Aan de achterzijde staan de begrippen 'ontwikkelingslanden (derde wereld)' en 'vierde wereld'.
- Vraag-leergesprek:
 - Wie kent deze begrippen? Wat willen ze volgens jou zeggen?
 - Bij welke wereld past het woord 'armoede'?
 - Plaats de juiste prent bij ontwikkelingslanden (derde wereld) of bij vierde wereld (foto van mensen op vuilnisbelt in Calcutta en foto van bedelaar in België).
 - Herken je ervaringen van de vorige les van de rijke en de arme tafel?
- **Werkbundel p. 3:** 'Woordenboek': de lln doorstrepen de foute uitleg bij de begrippen: ontwikkelingslanden (derde wereld), vierde wereld, armoede, kansarmoede (de lln mogen per twee samen werken).

Impuls 2	AAN DE SLAG	20'
-----------------	--------------------	------------

Doelen

- De inspiratie en de werking leren kennen van een aantal organisaties die de verschillende levensbeschouwingen opzetten in de strijd tegen armoede.

Lesverloop

- Elke lkr presenteert een voorbeeld van een organisatie vanuit zijn/haar levensbeschouwing die armoede wil bestrijden (bijlage 11). Dit kan een organisatie zijn die zowel in de ontwikkelingslanden (derde wereld) als in de vierde wereld actief is. Natuurlijk is de lkr vrij om zelf een andere keuze te maken. Elke lkr licht deze organisatie kort toe: logo, ontstaan, werkwijze, bedoeling, bewustwording, acties, campagnes, inspiratie, motivatie, ... De logo's of posters (bijlage 12) worden in het lokaal opgehangen.
- We bekijken samen **Werkbundel p. 4** (overzicht van een aantal organisaties en logo's).
- De verschillende levensbeschouwingen stellen hun organisatie voor (bijlage 11).

Orthodoxe godsdienst	Calcutta Russisch Weeshuis
Rooms-katholieke godsdienst	Welzijnszorg, Broederlijk Delen
Niet-confessionele Zedenleer	Huizen van de Mens, Unicef
Islamitische godsdienst	Islamic Relief
Anglicaanse godsdienst	Tearfund
Protestants-evangelische godsdienst	
Israëlitische godsdienst	-

Mogelijke uitbreiding

- De leerlingen kunnen nu onderling in dialoog gaan over de accenten, verschillen en gelijkenissen bij de invalshoeken die bij de levensbeschouwingen en hun organisaties aan bod kwamen.
- De verschillende organisaties die armoede bestrijden kunnen collega's meer uitgebreid toelichten. Er kan ook één organisatie zeer uitgebreid aan bod komen indien de school samenwerkt met deze organisatie.

Impuls 3	ZELFREFLECTIE	20'
-----------------	----------------------	------------

Doelen

- Aan de hand van actuele informatie met elkaar van gedachten wisselen over situaties van armoede.
- Mogelijke initiatieven aanbrengen in de strijd tegen armoede.
- Leerlingen uitnodigen om zelf te komen tot initiatieven.

Lesverloop

- We overlopen nog eens de initiatieven a.d.h.v. informatieve pagina's: Plan Kind, Poverello, Kringloopwinkel, Voedselbanken, Humana (kledingcontainer), Artsen zonder grenzen, Oxfam Wereldwinkel, Mobile school, ... met foto's en informatie voor elke leerling in de [Werkbundel p. 5, 6, 7 en 8](#).
 - De lln bekijken de pagina's eerst even in stilte.
 - Daarna houden we een bespreking: Wie herkent iets? Wat doen deze mensen?
 - Telkens kunnen de lln concrete voorbeelden aan bod laten komen.
- Hoe kunnen wij zelf ons steentje bijdragen?
 - Schenken van geld / goederen / kledij en voedsel / basisuitrusting voor eigen ontwikkeling / behoeftes voor vorming en onderwijs... aan organisaties die rond armoede werken.
 - Vriendelijk zijn / niemand uitsluiten met een andere levensstandaard...

- Tonen dat iedereen belangrijk is / luisteren naar ieders verhaal / respect hebben / waarderen...

Afsluiter: Wat kunnen wij als kinderen nu doen?

De lkr vertelt het verhaal van: het jongetje met de doos.

Een vader zit op een avond te denken, te piekeren.
Zijn zoon komt naar hem toe en geeft hem een doos.
'Een cadeautje!,' roept de jongen.
'O, dank je wel,' zegt de vader, 'dat is lief van je.'
De vader vraagt zich af wat er in het doosje zou kunnen zitten.
Hij weet dat ze niet zoveel geld hebben, ze zijn zelfs een beetje arm.
Benieuwd opent de vader de doos.
.... Niets, er zit niets in.
'Zeg jongen, je weet toch dat er iets in de doos moet zitten;
anders is het geen cadeau,' zegt de vader een beetje boos.
'Ja maar, papa, zie je het dan niet. De doos zit vol kusjes!
Die heb ik er zo mooi ingestopt.'
De jongen kijkt verdrietig naar de vader en loopt weg.
De vader is beschaamd.
Wat had zijn zoon een mooi cadeau gegeven
en hij reageerde dan nog zo boos!
De vader gooide de doos niet weg, hij zette die naast zijn bed.
Telkens de vader verdriet of zorgen had, opende hij de doos
en dacht aan al die zoentjes die zijn zoontje er had ingestopt.
Dan werd de vader elke keer weer terug een beetje blijer...

De lkr vraagt kort naar spontane reacties op dit verhaal.

De lkr nodigt de lln uit zelf enkele suggesties te doen om met de klas te komen tot haalbare initiatieven in de strijd tegen armoede in hun leefwereld.

Doelstellingen volgens de verschillende leerplannen LBV

LEERPLAN ISLAMITISCHE GODSDIENST

ONDERDEEL: DE AANBIDDINGEN

De vijf zuilen van de islam

Zakaat en sadaqa (allebei aalmoezen)

De leerlingen kunnen...

Verschil tussen 'zakaat' en 'sadaqa' kunnen bepalen.

Het doel van 'zakaat' en 'sadaqa' kunnen omschrijven.

De acht soorten mensen die recht hebben op 'zakaat' kunnen opnoemen.

De personen die geen recht hebben op 'zakaat' kunnen opsommen

De goederen waarop zakaat verplicht is kunnen aangeven, bepalen.

Spontaan 'sadaqa' geven.

Zakaat is verplicht.

Sadaqa is niet verplicht.

LEERPLAN NIET-CONFESIONELE ZEDENLEER

Themaveld 2: Ik wil groeien Thema 2.3: Levensstandaard, armoede is een onrecht!

KENNISASPECT

- Weten dat een bepaalde levensstandaard nodig is om waardig te kunnen leven en volwaardige kansen te krijgen om zich te ontplooien.
- Weten dat armoede niet enkel in de derde wereld maar ook in onze maatschappij voorkomt.
- Weten dat armoede een schending van de mensenrechten is.
- De werking en doelstellingen leren kennen van organisaties die zich inzetten voor armen (OCMW, lokale initiatieven, ...)

PROCESDOELEN + BIJZONDERE PROCESDOELEN

VAARDIGHEDEN

AUTONOMIE

1.1 → 1.4

- Leren nadenken en dialogeren over wat armoede en een noodzakelijk minimum levensstandaard is.
- Tot een invulling komen van de begrippen levensstandaard en armoede.

MOREEL DENKEN

2.1 → 2.3

- Zich leren verplaatsen in de gevoelens en de leefwereld van armen.
- Leren bepalen wat noodzakelijk is om menswaardig te kunnen leven.
- Komen tot een eigen inzicht in en een eigen mening over armoede en armoedebestrijding.

HUMANISEREN

3.1 → 3.6

- Zich leren verplaatsen in situaties waarbij men zich noodzakelijke dingen moet ontzeggen of deze moet beperken (gezonde voeding, hygiëne, gezondheidszorg, een degelijke en gezonde woning, kledij, ...)
- Armoede leren (h)erkennen en erover kunnen praten zonder te culpabiliseren.
- Begrip en respect kunnen opbrengen voor armen in onze samenleving.
- Leren begrijpen dat armoede vaak sociale uitsluiting en moeilijke sociale contacten tot gevolg heeft.

ATTITUDES

ENGAGEMENT

4.1 → 4.3

- Bereid zijn een humane houding t.o.v. armen aan te nemen (begrip, respect, discretie, solidariteit).
- Sociale bewogenheid.
- Bereid zijn om initiatieven te nemen of te steunen die armen in de eigen leefomgeving helpen.
- Bereid zijn op een gelijkwaardige manier om te gaan met kinderen uit kansarme gezinnen.
- In de omgang met leeftijdsgenoten, op een discrete manier, rekening houden met het feit dat niet alle kinderen dezelfde levensstandaard hebben.

ZINGEVING

5.1 → 5.8

- Discreet kunnen zijn.
- Begrip, respect, solidariteit.

LEERPLAN ORTHODOXE GODSDIENST

Derde leerjaar:

Thema:

In het Begin: Genesis: natuur leren respecteren, zorg dragen voor de aarde, vb ontbossing kan bijdragen tot armoede.

Kain en Abel: Kain moet rondzwerven op de aarde na de moord op zijn broer – link leggen naar zwervers en daklozen.

Jozef: er komt een periode van hongersnood link leggen naar vandaag: door droogte in Afrika...

Mozes: slavernij, ook vandaag bestaat er uitbuiting van arme mensen. Manna en water in de woestijn: leren creatief omgaan met andere omstandigheden, vluchtelingen moeten we ook leren omgaan met andere levenswijze.

Tien geboden: dienen als wegwijzers voor de leerlingen, leren respectvol omgaan met anderen, ook minder bedeeden.

Vierde leerjaar:

overgang van Oud Testament naar Nieuw Testament: terugvinden van dezelfde waarden en normen bij Jezus.

Thema: Koningen en Profeten: Periodes van Ballingschap: link leggen naar vandaag, veel ballingen komen terecht in de armoede wanneer ze noodgedwongen naar een ander land verhuizen, door taal, gewoonte, geen werk,...

De Bergrede: respect voor de minsten onder ons.

De Parabels: actualisatie van morele waarden van elk verhaal: racisme, hulp bieden, goedheid,...

Thema: de Voorvasten: de Verloren Zoon, de armoede toen hij als varkenshoeder werkte. Moeder Theresa.

Vijfde leerjaar:

Thema: de Kerk: de gemeenschap die zorgt draagt voor al haar leden, ook de armen, de priester als herder.

De diensten in de Vastentijd en Pasen: Het vasten is niet alleen een onthouding, een beleven van soberheid. Het is ook aandacht voor de mensen: kijken naar de problemen rondom je, leerling leren kijken naar de noden van wereld, een bewustmakingsproces.

Zesde leerjaar:

Thema:

Ons Geloof: hoe beleven we als Christenen daadwerkelijk ons geloof, het mag géén dode letter blijven.

Vb: Het Sint-Katharinaklooster in Egypte: inschakelen van bedoeïenen (moslims) als hulp in klooster maar ook toedienen van medische zorgen aan deze 'gesettelde' nomaden die op het randje van de armoede leven.

De Goddelijke Liturgie en de Sacramenten:

Vb Priester als herder in zijn parochie.

Ontstaan van de Kerk:

Het werk van de diakens: hulp aan wezen, weduwen,...

LEERPLAN PROTESTANTS-EVANGELISCHE GODSDIENST

3de leerjaar

Leerplandoelen 3.1

1.2. De IIn geven voorbeelden van verschillen met kinderen uit andere leefwerelden en tonen er respect voor.

1.3. De IIn zien in dat mensen op zoek gaan naar nieuwe dingen, een beter bestaan, zingeving, veiligheid en ontspanning.

Leerplandoelen 3.2

1.3. De IIn zien in dat omgaan met anderen veronderstelt dat men rekening houdt met die anderen.

Leerplandoelen 3.4

2.2. De IIn geven voorbeelden van aandacht / geen aandacht krijgen en geven hun gevoelens daarbij weer.

Leerplandoelen 3.5

1.3. De IIn zien in dat tekortschieten ook het goede nalaten inhoudt.

1.4. De IIn verwoorden mogelijke gevolgen van tekortschieten voor henzelf en anderen.

4de leerjaar

Leerplandoelen 4. periode 1

2.1. De leerlingen verwoorden en beelden uit hoe ze zichzelf, anderen en hun omgeving waarnemen en ervaren.

2.2. De leerlingen gaan kritisch om met wat ze horen en zien.

2.3. De leerlingen geven voorbeelden van wel of geen 'oog en oor hebben' voor de situaties van de ander, al dan niet in nood.

2.5. De leerlingen maken het verband duidelijk tussen een verlangen en de bereidheid om er iets aan te doen.

5.3. De leerlingen tonen zich gemotiveerd om 'oog en oor te zijn' voor de ander in nood.

Leerplandoelen 4. periode 2

1.3. De leerlingen zien in dat je stem laten horen kan leiden tot veranderingen.

2.2. De leerlingen geven voorbeelden van personen en instanties die bescherming en begeleiding kunnen bieden.

6.3. De leerlingen tonen zich gemotiveerd om een keuze te maken om in moeilijke situaties te helpen en vol te houden.

Leerplandoelen 4. periode 3

4.4. De leerlingen tonen zich gemotiveerd om met anderen op een vreedzame en opbouwende manier samen te werken.

Leerplandoelen 4. periode 4

5.3. De leerlingen tonen zich gemotiveerd en durven stappen te zetten om een nieuwe toekomst in hun omgeving concreet te helpen waar maken.

Leerplandoelen 4. periode 5

5.2. De leerlingen kunnen opnoemen wat belangrijk is om samen te leven.

LEERPLAN ROOMS-KATHOLIEKE GODSDIENST

5.2.2.2 Onderwerp: Verbondenheid in verdriet

- Ontdekken dat verdriet ook kan ontstaan in situaties van conflict, eenzaamheid, angst, jaloezheid, mislukking, onmacht, echtscheiding, discriminatie, dood, armoede, ziekte, oorlog, alleen-zijn, onbegrip,...

5.2.2.4 Onderwerp: Anders zijn, ontmoeting

- Vormen van 'anders zijn' van mensen verkennen waarmee zij geconfronteerd worden.
- Kennismaken met concrete vormen van ontmoeten, uitsluiten, negeren, samenwerken, tegenwerken, verdraagzaamheid, onverdraagzaamheid.
- Ontdekken dat christelijk omgaan met anderen inhoudt dat men kiest voor ontmoeten in plaats van voor uitsluiten.
- De waarde en de waardigheid van elke mens erkennen.
- Weten dat christenen proberen te leven vanuit het geloof dat alle mensen Gods kinderen zijn.
- Leren omgaan met de moeilijkheden die kunnen voorkomen bij verschillen tussen mensen.

5.2.2.5 Onderwerp: Conflicten

- Verwoorden welke conflicten ze opmerken en/of zelf beleven in hun eigen onmiddellijke omgeving: thuis, op school, in de klas.
- Verwoorden welke conflicten ze opmerken en/of zelf beleven tussen volkeren, culturen, landen, godsdiensten...
- Zien dat conflicten kunnen voortkomen uit de confrontatie van belangen, gevoelens, meningen: afgunst, hebzucht, concurrentie, tegenstrijdige belangen, ...

5.2.2.6 Onderwerp: Mens en natuur: gave en opgave

- Zien hoe de zorg voor de aarde ook inhoudt: een eerlijke verdeling van de vruchten van de aarde onder alle mensen.

5.2.2.9 Onderwerp: Aarde en vruchtbaarheid

- Ontdekken dat alle levensbeschouwingen en godsdiensten nadenken over de bestemming van de vruchten van de aarde.
- In het Paradijsverhaal (Gen. 2) lezen hoe de vruchten van de schepping bestemd zijn voor dé mens, dit betekent: elke mens.

5.2.2.11 Onderwerp: Liturgisch en pastoraal jaar

- De adventscampagne Welzijnszorg leren kennen als een actie die licht wil brengen in het leven van mensen van de 'vierde wereld'.
- Organisaties kennen die aandacht hebben voor mensen in de derde wereld.
- Voor zichzelf een manier vinden om soberder te leven.
- Actief meedoen met een project (voor Broederlijk Delen) dat door de school is opgezet.

Bijlagen: een overzicht

Deze bijlagen tref je op <http://www.everyoneweb.com/nascholinglbv> in een aparte map behorende bij deze gemeenschappelijke module LBV LO.

- Bijlage 1: Foto's kennismaking
- Bijlage 2: Naamkaarten
- Bijlage 3: Korte beschrijving kinderen
- Bijlage 4: Naamkaartjes aan touwtje
- Bijlage 5: Persoonsbeschrijving kinderen
- Bijlage 6: Foto's attributen
- Bijlage 7: Waaier vragenkaartjes
- Bijlage 8: Nodig om gelukkig te zijn
- Bijlage 9: Kringloop armoede
- Bijlage 10: Derde en vierde wereld
- Bijlage 11: Organisaties armoedebestrijding: informatie
- Bijlage 12: Organisaties armoedebestrijding: logo's

Ook de werkmap leerlingen tref je in bijlage in een aparte map behorende bij deze gemeenschappelijke module LBV LO op <http://www.everyoneweb.com/nascholinglbv>.